

۱) فعل باوجه التزامی و فرمهای مختلف آن :

فعل با «وجه التزامی» در زبان ترکی بوسیله پسوند «ملی»، «مالی» ساخته می‌شود. جملات التزامی نیز بوسیله کلمه «گرك»، «زوروندا»، «مجبور»، «لازیم» و همچنین به كمك «اولماق» (شدن) به شکل‌های مختلف ساخته و صرف می‌شود:

۱-۱) فعل باوجه التزامی (ملی) :

این فعل بوسیله حروف اضافی «ملی» که به شکل پسوند به فعل پیوند خورده و در بین ریشه فعل و ضمیر متصل شخصی قرار می‌گیرد ساخته می‌شود. از اینکه حرف صدادار پسوند التزامی تابع آخرین حرف صدادار فعل است، در نتیجه به شکل «ملی mali» و «مالی mali» (هماهنگی کوچک) در می‌آید. افعالی که آخرین حرف صدادار آنها با آهنگ بالائی [ə, e, i, ö, ü = ə] است به شکل زیر برای ضمائر شخصی صرف می‌شود:

biz gəlməliyik	بیز گلملی ییک	mən gəlməliyəm	من گلملی یم
siz gəlməlisiniz	سیز گلملی سینیز	sən gəlməlisən	سن گلملی سن
onlar gəlməlidirlər	اونلار گلملی دیرلر	o gəlməlidir	او گلملی دیر

(من گلملی یم: یعنی، من باید بیایم و یا من مجبورم که بیایم)

۱-۲) فعلی که آخرین حرف صدادار آن به آهنگ پائینی (a, ı, o, u = a) ختم

شود، به شکل زیر برای ضمائر شخصی صرف می‌شود. مثال:

biz almalıyıq	بیز آلمالی یق	mən almalıyam	من آلمالی یام
siz almalısınız	سیز آلمالی سینیز	sən almalısən	سن آلمالی سان
onlar almalıdırlar	اونلار آلمالی دیرلار	o almalıdır	او آلمالی (دیر)

۱-۳) نفی فعل باوجه التزامی بوسیله «مه» و «ما» و «دنگیل» صورت می‌گیرد.

(a) نفی فعل باوجه التزامی بوسیله «مه» و «ما» به شکل زیر صرف می‌شود:

mən gəlməməliyəm	(من [مجبورم] باید نیایم)	من گلمه ملی یم
sən gəlməməlisən		سن گلمه ملی سن
o gəlməməlidir		اؤ گلمه ملی دیر
biz gəlməməliyik		بیز گلمه ملی ییک
siz gəlməməlisiniz		سیز گلمه ملی سینیز
onlar gəlməməlidirlər		اؤنلار گلمه ملی دیرلر

(b) نفی فعل باوجه التزامی بوسیله کلمه « دئگیل » به شکل زیر صرف می شود :

man gəlməli deyiləm	من گلملی دئگیلم
sən gəlməli deyilsən	سن گلملی دئگیلسن
o gəlməli deyil	اؤ گلملی دئگیل

این فعل علاوه بر التزام و اجبار به شکل زیر انجام وظیفه را نیز بیان میکند. مثال :

من باید به سرباز وظیفه بروم. من عسگر گتملی یم. . mən əsgər getməliyəm .

(c) نفی فعل مذکور بوسیله « ما » به شکل زیر می باشد .

mən almamalıyam	،	بیز آلمامالی ییق	almamalıyıq
sən almamalısan	،	سیز آلمامالی سینیز	almamalısınız
o almamalıdır	،	اؤنلار آلمامالی دیرلار	almamalıdırlar

(d) نفی فعلی که آخرین حرف صدادار آن به آهنگ بالائی ختم شود بوسیله « دئگیل » به

شکل زیر صورت می گیرد :

mən almalı deyiləm	،	بیز آلمالی دئگیلیک
sən almalı deyilsən	،	سیز آلمالی دئگیلسن
o almalı deyil (dir)	،	اؤنلار آلمالی دئگیل لر

۴-۱) گذشته های مختلف فعل باوجه التزامی با « ملی » به شکل زیر می باشد:

mən gəlməliydim	من گلملی یدیم	گذشته :
sən gəlməliydin	سن گلملی یدین	
o gəlməliydi	او گلملی یدی	

۵-۱) گذشته دور فعل باوجه التزامی با « ملی » به شکل زیر می باشد:

mən gəlməlymişəm	من گلملی یمیشم
sən gəlməlymişsən	سن گلملی یمیش سن
o gəlməlymiş	او گلملی یمیش

۶-۱) گذشته دورتر فعل با وجه التزامی با « ملی » به شکل زیر می باشد:

mən gəlməlymişdim	من گلملی یمیشدیم
sən gəlməlymişdin	سن گلملی یمیش دین
o gəlməlymişdi	او گلملی یمیشدی

۷-۱) نفی فعل باوجه التزامی با « ملی » بوسیله « مه » و « دئگیل » صورت می گیرد.

(a) نفی گذشته های مختلف فعل با وجه التزامی بوسیله « مه » به شکل زیر می باشد:

mən gəlməməliydim	من گلمه ملی یدیم
mən gəlməməlymişəm	من گلمه ملی یمیشم
mən gəlməməlymişdim	من گلمه ملی یمیشدیم

(b) نفی گذشته های مختلف باوجه التزامی با « ملی » بوسیله « دئگیل » به شکل

زیر برای ضمائر شخصی صرف می شود :

mən gəlməli deyildim	من گلملی دئگیلدیم
mən gəlməli deyilmişəm	من گلملی دئگیلمیشم
mən gəlməli deyilmişdim	من گلملی دئگیلمیشدیم

جمله بندی التزامی با فعل « اولماق » :

۲) آینده نزدیک فعل باوجه التزامی بوسیله « اؤلماق »:

آینده نزدیک فعل با وجه التزامی بکمک فعل « اؤلماق » در جمله به شکل زیر صرف می‌شود. مثال: (من مجبور می‌شوم که بیایم)

mən gəlməli olaram	من گلملی اولارام
sən gəlməli olarsan	سن گلملی اولارسان
o gəlməli olar	او گلملی اولار
biz gəlməli olarıq	بیز گلملی اولاریق
siz gəlməli olarsınız	سیز گلملی اولارسینیز
onlar gəlməli olar(lar)	اونلار گلملی اولار(لار)

۲-۱) آینده نزدیک فعل با وجه التزامی با « ملی » یا « مالی » به کمک « اؤلماق »

در گذشته های مختلف به شکل زیر در جمله صرف می‌شود:

mən gəlməli olardım	من گلملی اولاردیم	گذشته:
mən gəlməli olarmışam	من گلملی اولارمیشام	گذشته دور:
mən gəlməli olarmışdım	من گلملی اولارمیشدیم	گذشته دورتر:

۳) آینده فعل با وجه التزامی با « ملی » بوسیله « اؤلماق » در جمله به شکل زیر برای

ضمایر شخصی صرف می‌شود: (من برای آمدن مجبور خواهم شد)

mən gəlməli olacağam	من گلملی اولاجاغام
sən gəlməli olacaqsan	سن گلملی اولاجاقسان
o gəlməli olacaq	او گلملی اولاجاق
biz gəlməli olacağıq	بیز گلملی اولاجاغیق
siz gəlməli olacaqsınız	سیز گلملی اولاجاق سینیز
onlar gəlməli olacaqlar	اونلار گلملی اولاجاقلار

۳-۱) آینده فعل باوجه التزامی با « ملی » در گذشته های مختلف بوسیله فعل « اؤلماق »

به شکل زیر صرف می شود :

mən gəlməli olacağ (ı)dım	من گلملی اولاجاغیدیم
mən gəlməli olacağ (ı)mışam	من گلملی اولاجاغیمیشام
mən gəlməli olacağ (ı)mışdım	من گلملی اولاجاغیمیشدیم

ساواش اولسایدی من عسکر گت ملی اولاجاغیدیم
(اگر جنگ می شد ، من اجباراً باید به سربازی می رفتم .)

۴) فعل باوجه التزامی در زمان حال باکمک « اولماق » در جمله به شکل زیر برای
ضمایر شخصی صرف می شود :

mən qaçmalı oluram	من قاچمالی اولورام
sən qaçmalı olursan	سن قاچمالی اولورسان
o qaçmalı olur	او قاچمالی اولور
biz qaçmalı oluruq	بیز قاچمالی اولوروق
siz qaçmalı olursunuz	سیز قاچمالی اولورسونوز
onlar qaçmalı olurlar	اونلار قاچمالی اولورلار

۱-۴) گذشته های استمراری مختلف فعل با وجه التزامی به کمک « اولماق » در جمله به
شکل زیر می باشد :

mən qaçmalı olurdum	من قاچمالی اولوردوم	گذشته :
mən qaçmalı olurmuşam	من قاچمالی اولورموشام	گذشته دور :
mən qaçmalı olurmuşdum	من قاچمالی اولورموشدوم	گذشته دورتر :

۵) فعل باوجه التزامی مصدری (زمان حال) بوسیله « مالی » ، به کمک اولماق در
جمله به شکل زیر صرف می شود :

mən gəlməli olmaqdayam	من گلملی اؤلماق دایام
sən gəlməli olmaqdasan	سن گلملی اؤلماق داسان
o gəlməli olmaqdadır	او گلملی اؤلماق دادیر
biz gəlməli olmaqdayıq	بیز گلملی اؤلماق داییق
siz gəlməli olmaqdاسınız	سیز گلملی اؤلماقداسینیز
onlar gəlməli olmaqdadırlar	اونلار گلملی اؤلماقدادیرلار

۱- ۵) گذشته های مختلف فعل با وجه التزامی مصدری به کمک « اؤلماق » در جمله به شکل زیر صرف می شود :

mən gəlməli olmaqdaydım	من گلملی اؤلماقدایدیم
mən gəlməli olmaqdaymışam	من گلملی اؤلماقدایمیشام
mən gəlməli olmaqdaymışdım	من گلملی اؤلماقدایمیشدیم

۶) کلمه سازی با پسوند فعل التزامی :

هر وقت ریشه فعل را با علامت التزامی پیوند دهیم کلمه جدیدی ساخته می شود :

(این کلمه معنی صفت لیاقت [مثل : رفتنی ، دیدنی] و.. را در زبان فارسی دارد.)

خوردنی	–	یعملی	yeməli	،	نوشیدنی	–	ایچملی	içməli
خنده آور	–	گولملی	gülməli	،	قابل راندن	–	سورملی	sürməli
دیدنی	–	گورملی	görməli	،	دانستنی	–	بیلملی	bilməli

این سیبها خوردنی هستند. بۇ آلمالار یعملی دیر.

این شربت نوشیدنی است. بۇ شربت ایچملی دیر.

این حرف (کلمه) خنده آور است. بۇ سوز گولملی دیر.

این باغ دیدنی است. بۇ باغ گورملی دیر.

bu almalar yeməlidir.

bu şərbət içməlidir.

bu söz gülməlidir.

bu bağ görməlidir.

این حرف گریه آور است . بۇ سوز آغلامالی دیر .
 bu soz ağlamalıdır .

۷) ماضی نقلی فعل باوجه التزامی با « ملی » بکممک « اولماق » :

سن گلملی اولوب سان sən gəlməli olubsan

اؤ گلملی اولوب (دور) o gəlməli olub(dur)

سيز گلملی اولوب سونوز siz gəlməli olubsunuz

اونلار گلملی اولوبلار onlar gəlməli olublar

۸) جملات باوجه التزامی با کلمه « گرك » (باید) :

کلمه « گرك » همانند « باید » (در زبان فارسی) در جملات ظاهر شده و به اشکال مختلف زیر بکار گرفته می شود . مثال :

حالت مفعول با واسطه : من گرك تور کجه اؤره نم (من باید ترکی یاد بگیرم)

mən gərək türkcə öyrənəm.

اضافه ملکی : منیم تور کجه اؤره نمه ییم گر کدیر . (یاد گرفتن ترکی برای من اجباری است .)

mənim türkcə öyrənməyim gərəkdir.

۸-۱) حالت نفی باوجه التزامی با کلمه « گرك » :

نفی فعل باوجه التزامی (گرك) به اشکال مختلف زیر می باشد . مثال :

من گرك تور کجه اؤره ن مه یم . (من نباید ترکی یاد بگیرم .)

mən gərək türkcə öyrənməyəm .

گر کمز من عربجه اؤره نم . (من نباید عربی یاد بگیرم .)

gərəkməz mən ərəbcə öyrənəm .

۸-۲) کلمه گرك به شکل زیر نیز صرف می شود .

کلمه « گرك » در « فعل آرزویی با شك و تردید » نیز مورد استفاده قرار می گیرد :

من گرك گله م mən gərək gələm (لطفاً به صفحه ۲.۳ مراجعه کنید)

۸-۳) جمله باوجه التزامی بوسیله « زور » به شکل زیر می باشد:

من زور ایله فارسجا اؤره نیرم . من با زور زبان فارسی یاد میگیرم.

mən zor ilə farsca öyrənirəm .

بیز مدرسیه گئدمک زوروندا بیق . [با مصدر] (ما مجبور به مدرسه رفتن هستیم .)

biz mədrəsəyə getmək zorundayıq .

سن منه زوردئییرسن . (تو به من زور می گوئی) . sən mənə zor deyirsən .

۸-۴) حالت نفی باوجه التزامی با کلمه « زور » به شکل زیر می باشد:

a) نفی بوسیله « مه » من زور ایله فارسجا اؤرنمیرم .

(من با زور فارسی یاد نمیگیرم .) mən zor ilə farsca öyrənmirəm .

b) نفی بوسیله « دئگیل » : من ساواد (سواد) سیز قالمق زوروندا دئگیلم .

mən savadsız qalmağ zorunda deyiləm .

۹) جمله باوجه التزامی بوسیله « لازم » به شکل زیر می شود :

منیم ائوه گئدمه ییم لازم دیر (اضافه ملکی و مصدر)

mənim evə getməyim lazımdır .

بیزه یئمک لازم دیر (با واسطه و مصدر) bizə yemək lazımdır .

اؤشاقلارا یئمک لازم دیر uşaqlara yemək lazımdır .

۹-۱) نفی فعل باوجه التزامی « لازم » بوسیله کلمه « دئگیل » به شکل زیر بکار

گرفته می باشد :

بیزه ایندی یئمک لازم دئگیل bizə indi yemək lazım deyil .

سیزه ایش لازم دئگیل . sizə iş lazım deyil .

ئەلە بېل بېزە ياشاماق لازىم دېگىل . elə bil bizə yaşamaq lazım deyil .

۱.) جملە باوجە التزامى باكلە « مجبور » بە شەكل زىرمى باشد :
 فرم مصدرى : (گلمك) من گلمە يە مجبورام . mən gəlməyə məcburam .
 قالماق : ايستە مە دى يىمىز زامان (زمان) قوربت دە (غوربت) قالماغا مجبوروق .
 istəmədiyimiz zaman qürbətdə(ğürbətdə)qalmağa məcburuq.

۱.-۱) حالت نفى باوجە التزامى « مجبور » با گلمە « دېگىل »
 بە شەكل زىرمى باشد :
 من بۇرادا قالماغا مجبور دېگىلم . mən burada qalmağa məcbur deyiləm .
 سەن اورايا گىلمە يە مجبور دېگىلسەن . sən oraya getməyə məcbur deyilsən .
 اۇ يىمە يە مجبور دېگىل o yeməyə məcbur deyil .

۱۱) جملە باوجە التزامى بوسىلە « لوزوم » بە شەكل زىرمى باشد :

سەن سىن گلمە يى نە نە لوزوم (لوزوم) وار . sənin gəlməyinə nə lüzum var .
 اۇنون گىلمە يى نە لوزوم يۇخدور . onun getməyinə lüzum yoxdur .
 اۇشاغىن آغلاماغىنا لوزوم يۇخدور . uşağın ağlamağına lüzum yoxdur .
 سىزىن اينجىمە يى نى زە ([در محاوره] اينجى مە يى زە) هېچ بىر لوزوم يۇخدور .
 sizin inciməyinizə (inciməyizə) heç bir lüzum yoxdur .

۱۲) جملە باوجە التزامى بوسىلە « احتياج » :

مەن بىر آز پۇلا احتياجىم وار . mənim bir az pula ehtiyacım var .

توجه : نتيجه عملی جملات زیر نیز التزامى به حساب مى آیند :

اۇ اۇزونو زۇرا باسىر كى بىر ائوالا . (او خود را زیر فشار میگذارد كه يك خانه بخرد .)

o özünü zora basırki bir ev ala .

o bu il işsiz qalıbdır . (اۇ بۇ ایل ایش سیز قالیبدير) او امسال بیکار مانده است)

o çöldə susuz qalıbdır . (اۇ چۆلدە سۇسوز قالدی). (اۇ در بیابان] بدون آب [تشنه ماند).

۱۳) صرف فعل باوجه التزامی کمکی به شکل زیر می باشد:

mən gələ bilməliyəm من گله بیللمی یم

sən gələ bilməlisən سن گله بیللمی سن

o gələ bilməlidir او گله بیللمی دیر

- کلماتی که آخرین حرف صدادار آنها با آهنگ بالائی می باشند:

من آلا بیللمی یم ، سن آلا بیللمی سن ، او آلا بیللمی دیر . و..

۱۳-۱) نفی فعل باوجه التزامی کمکی :

- نفی فعل با وجه التزامی کمکی بوسیله « دئگیل » و « مه » صورت می گیرد .

a) نفی فعل بوسیله « مه » به شکل زیر صرف می شود:

mən gələ bilməməliyəm من گله بیللمه ملی یم

sən gələ bilməməlisən سن گله بیللمه ملی سن

o gələ bilməməlidir او گله بیللمه ملی دیر

- کلماتی که آخرین حرف صدادار آنها با آهنگ بالائی می باشند:

من آلا بیللمه ملی یم ، سن آلا بیللمه ملی سن ، او آلا بیللمه ملی دیر . و..

b) نفی فعل باوجه التزامی کمکی بوسیله « دئگیل » به شکل زیر صرف می شود :

mən gələ bilməli deyilem من گله بیللمی دئگیلم

sən gələ bilməli deyilsən سن گله بیللمی دئگیلسن

o gələ bilməli deyil او گله بیللمی دئگیل

۱۴) آينده نزيديك فعل باوجه التزامى كمكى بوسيله «اؤلماق»:

mən gələ bilməli olaram من گله بيلملى اولارام

sən gələ bilməli olarsan سن گله بيلملى اولارسان

o gələ bilməli olar او گله بيلملى اولار

۱۵) آينده فعل باوجه التزامى كمكى به شكل زير صرف مى شود:

mən gələ bilməli olacağam من گله بيلملى اولاجاغام

sən gələ bilməli olacaqsan سن گله بيلملى اولاجاقسان

o gələ bilməli olacaq او گله بيلملى اولاجاق

۱۵-۱) گذشته هاى مختلف فعل باوجه التزامى كمكى به شكل زير مى باشد:

mən gələ bilməliydim من گله بيلملى يديم

sən gələ bilməliymişsən سن گله بيلملى يميش سن

o gələ bilməliymişdi او گله بيلملى يميشدى

۱۶) فعل باوجه التزامى كمكى بوسيله «گرک» به شكل زير

صرف مى شود:

mən gələ biləm gərək من گله بيلم گرک

sən gələ biləsən gərək سن گله بيله سن گرک

o gələ bilə grək او گله بيله گرک

بیز گله بيله ك ، سیز گله بيله سينیز ، اونلار گله بيله لر .